
Sămănătorul

Revistă Săptămînală

Supt îngrijirea d-lor :

AUREL C. POPOVICI

PENTRU PARTEA POLITICĂ.

D. ANGHEL, ST. D. IOSIF, M. SADOVEANU, G. SANDU-ALDEA, ION SCURTU

PENTRU PARTEA LITERARĂ.

G. M. MURGOCI

PENTRU PARTEA ȘTIINȚIFICĂ.

Sumarul :

AUREL C. POPOVICI. — Reforma omului.

I. M. MARINESCU. — Arcașul (poezie).

AL. GH. DOINARU. — Aventurile unui volum de poezii.

A. MIREA. — Din Caleidoscopul lui A. Mirea : «Povestea unei
nopti de iarnă».

AUREL C. POPOVICI — Revista generală : «Artificii polemice».

Răspuns d-lui C. Stere.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4

BUCUREȘTI

EXEMPLARUL :

In țară . . . 20 bani

In străinătate 25 ,

ABONAMENTUL ANUAL :

In țară 10 lei

In străinătate . 12 ,

„MINERVA“

INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURA
B-dul Academiei, 3. — Edgar Quinet, 4
BUCUREȘTI

Va apare :

Caleidoscopul

LUI

A. MIREA

TIPĂRIT DE

D. ANGHEL și ST. O IOSIF

De vânzare la toate librăriile
PRETUL: LEI 1.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMINALĂ

<p>REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA : B-dul Academiei, 3, Strada Edgar Quinet, No. 4. BUCUREȘTI</p>	<p>ABONAMENTUL ANUAL În țară 10 lei În străinătate 12 »</p>
--	---

«REFORMA OMULUI»

II.

Senatorul citat în articolul meu precedent, s'o fi gândit la republică. Eu însă nu am în vedere decât desvoltarea firească a unui popor într'o monarhie constituțională cumpătată.

Dar el vorbește de necesitatea ca chiar și într'o democrație conducerea s'o aibă «aristocrația intelectuală». Aristocrație! Se poate o vorba mai neplăcută pentru urechile demagogiei internaționale de astăzi? De astăzi, cind chiar și multe mentalități oneste liberale mai cred în toată sinceritatea că liberalismul și democrația radicală ar trebui să fie tot o apă? Cind mulți își mai închipuiesc că liberalismul este și trebuie să fie într'un antagonism militant în contra ori și cărei stratificații sociale? De fapt «aristocrația» e o vorbă urgisită multora în ziua de azi. Ca în toate epocile ce merg cu pași grăbiți spre democrația radicală, spre o lentă dar sigură decădere.

Firește că mulți democrați radicali nici nu știu ce este o aristocrație. Cei mai mulți nu înțeleg nici măcar cuvîntul în accepția lui curentă. Ei îl înțeleg de regulă în sensul unei caste bogate, cu privilegii, titluri, coronete; cu vasali și cu casteluri și mai ales cu «morgă», castă îngînfată, disprețuitoare de popor, sgircită, ignorantă și tirană. Mulți aristocrați au și fost așa pe vremuri. Dar aristocrația Angliei și în parte a Germaniei a avut mai puține specimene anti-patice și multe familii demne de situația lor. De aceea acolo și astăzi aristocrația propriu zisă, deși egală în fața legii civile cu toți ceilalți cetățeni, și-a putut păstra un ascendent firesc în conducerea țarei. Și l'a păstrat prin cultură morală și patriotism, prin solitudine înțeleaptă pentru moșiile sale și prin dreptate pentru populația de pe ele și din apropierea lor. Dar și asta e o chestie specială pe care o voiu trata pe larg, la timpul său.

«Aristos» înseamnă, după cum știm, «cel mai bun». Aristocrație e deci o clasă compusă din o seamă de oameni de frunte ai unei națiuni. În ziua de azi, clase nu mai există în condica de legi. Revoluția franceză le-a abrogat, în teorie. Și astfel, în toate «democrațiile» de extracție doctrinară franceză, legile «nu permit» existența claselor. Cu toate astea, clasele există. Și nu e Stat în Europa în care să nu existe. Și vor exista, cît vor fi și vor trăi națiuni civilizate în lume. Deosebirea e numai că nu sînt organizate. De fapt avem pretutindeni o aristocrație de bogați, o aristocrație «intelectuală», aristocrații orășenești, aristocrații sătești sau țărănești etc.

Lumea s'a civilizat și politica s'a subțiat. Politica a făcut minuni — zic unii. Fapt este că toată lumea de bine e — disgustată de ea.

Și azi toată lumea de bine cere mereu o «reformă a omului». Ce s'a întimplat? Doar Jean Jacques Rousseau ne învață că omul se naște bun din firea lui. Că numai păcătoasa societate franceză de sub vechiul regim, de dinaintea «democrației», îl făcuse rău. Dar slavă Domnului, omul a fost docil. El a ascultat, cît a putut, de învățătura politică a evanghelistului calvin de la Geneva; el a făcut revoluția franceză, a introdus doctrina «suveranității poporului», a egalității între oameni și chiar a «fraternității» mondiale. A realizat tot ce ceruse Rousseau ca omul să nu se mai strice. De ce dar astăzi această continuă și urgentă cerere «Reforma omului»? Și pe cît văd, nu se cere reforma celor fără carte, ci tocmai a celor cu carte, și foarte mîndri de drepturile omului.

Da. Națiunile suferă. Aristocrațiile vechi au fost prăbușite, cu toate păcatele dar și cu toate calitățile lor. Azi politica se face la întimplare, la noroc. O zi bine, zece rău. Și din rău, tot mai rău. Știu că mulți nu împărtășesc această constatare căci răul nu e pretutindeni tocmai la suprafață, ci acoperit și mai adînc decît pot crede cei ce nu se ocupă de el, și nu văd în trecut și nu privesc spre viitor.

Politica serioasă e parte știință, parte artă, concentrate amîndouă în personalități patriotice. Dar democrația înseamnă să nu ții seamă de cei ce pot face o bună politică, ci de «*toți cei-lalți*» cum zice Faguet. «Ea pune suveranitatea celor mai înțelepți și mai instruiți în minile celor mai nemeceși. Ignoranții fiind cei mai numeroși, între ei cei înțelepți și instruiți sînt, par-că n'ar fi; iar rezultatul operațiunii a fost de a-i exclude și de a-i suprima.»

Și ast-fel visionari și retori, gazetari sofști, și ariviști speculatori seduc mereu partide și popoare cu visuri frumoase și amăgitoare, dar irealizabile. În acelaș timp nemulțumirea crește, se lățește, și

desnădejdea și apatia coprinde din ce în ce mai mult tocmai pe conducătorii *serioși* ai partidelor, ai poporului.

Idealul civilizațiunii noastre generale, și în deosebi a celei românești, e bazat pe creștinism. Incontestabil că iubirea deaproapelui este și trebuie să rămână temelială între membrii unei națiuni, că iubirea de oameni e legătura morală între națiuni. Timp de aproape două mii de ani cu această filosofie morală am trăit. Cu ea, nu cu morale abstracte, nu cu evoluționism utopic. Învățăturile aceste creștine ne-au făcut înțelepți, blinzi, buni și iertători cum sîntem ca națiune și ca indivizi. Dar sîntem noi azi, dar este măcar un singur popor azi, îndestul de creștinizat, în înțelesul profund evangelic, ca să ne putem închipui un moment măcar că *idealul* creștin e aproape de o realizare integrală? Că acest ideal s'ar putea măcar ajunge vre-o dată în fața acestei continue «democratizări» ateiste din zilele noastre?

În fața democrației tot mai materialiste, tot mai economiste și nihiliste și cu deviza «după noi potopul»? Nu vedem noi pe fie-care zi cum «drepturile omului» cresc și cum îndatoririle omului scad? Nu vedem cum toate virtuțile creștine se iaă în rîs, cum toate rîvnirile păgîne sporesc? Cum toate sistemele moderne de morală se ceartă, și cum lumea nu se mai teme decît de legi și poliție, și cum adesea le dezoacă și pe acestea? Nu vedem că, de cînd dragostea deaproapelui s'a modernizat în «altruism», cei săraci tot săraci au rămas, dar *toate* clasele au început să decază sufletește? Nu vedem cum Dumnezeu și neam și țară devin vorbe tot mai goale pe măsură ce «chestiile economice» și «democrația socială» înaintează? Nu vedem cum deslănțuirea sistematică a urei și a invidiei «sociale» pentru cele trupești face zilnic progrese mai mari, și mai mari goluri în viața sufletească a națiunilor? Democrația multe le poate răsturna radical, dar nu poate clădi nimic durabil. Căci ea vrea realitate creștină, dar fără morală creștină, fără nici o idealitate.

* * *

Din false concepții politice nu pot rezulta mulțumitoare stări de lucruri. Și mai puțin încă din rele deprinderi politice. Politica o fac oameni, tot-d'a-una o mică minoritate de oameni. Marea mulțime, orî cît ar crede că guvernează *ea*, se află tot-d'a-una sub sugestiunea unei minorități orî-care ar fi aceasta. Aceasta guvernează. Dogma «suveranității poporului» nu e numai o iluziune. N'ar fi nimic. Dar e o permanentă primejdie. Căci pretează la cele mai incalculabile speculații demagogice. Și poporul, orî cît de cult ar fi, cînd e vorba de

politică, e tot-d'a-una lesne crezător mai ales în cei ce nu au scrupul în promisiși și în trezirea instinctelor rele. Iluziuni mai sînt și vor mai fi în organizațiile politice. Ele sînt inerente slăbiciunii noastre omenești. Asta le scuză și le legitimează. Dar le legitimează numai întru cît ele nu constituie un pericol pentru viitor. Demagogului însă nu-î pasă, căci pentru el politica nu-î de cît «fericirea» celor de azi în detrimentul celor de mîne, cu riscul chiar de a îngropa Statul și națiunea.

Cei vechi ziceau că Zeii iubesc pe cei ce mor de tineri, în floarea vîrstei. Dar nimeni, observă Sumner Maine, n'a zis acest cuvînt cu privire la națiuni. Rugăciunile națiunilor, din fumuria antichitate și pînă astăzi, au fost mereu înălțate spre cer pentru o viață națională îndelungată, pentru o viață din neam în neam și prelungită dincolo de strănepoții strănepoților, în veac, pentru o viață lungă ca a munților vecinic dăinuitori¹⁾.

Noi, generația de azi, nu avem dreptul de a risipi patrimoniul generațiilor ce vin; n'avem dreptul de a pune neam și țară la licitație demagogică, de aceea zic: să lăsăm clișeu «suveranității poporului» și al «suveranității rațiunii» fără suflet și să nu ne luăm de cît după *suveranitatea patriei*: a Statului și a firii poporului, a intereselor lor mari și permanente, nu a celor la modă, de azi pe mîne.

Suveranitatea patriei nu este și nu poate fi expresia dorințelor noastre, ale celor de astăzi. În ea nu se coprinde numai rîvnirea noastră, a celor vii! Ci toată nădejdea celor morți! Toate virtuțile și toate jertfele lor pentru țară, pentru noi urmașii! Din mormintele țării resonă mai multe glasuri decît din localurile noastre de vot! Acele sînt glasurile grave, glasurile sfinte! Singura majoritate de voturi valabilă pentru noi! Nu glasuri răgușite din capete aprinse de patimi josnice și oarbe! Suveranitatea patriei nu-î o teorie speculativă ce se discută! Ea este și trebuie să fie în afară de orice discuție, pentru cei ce simt, și cred în steaua țării lor. Căci ea-î cimentul secular în viața unui popor. Un lung acord de suflete prin veacuri: o religie pentru oamenii politici. Ea nu-î marfă de vînzare pentru baracele panglicarilor și saltimbancilor în iarmaroacele politice. E o sfîntă moștenire din trecut și sfîntă trebuie să rămînă pentru cei ce au să vină de la noi!

Și numai oameni ușuratici, risipitori și fără suflet pot îndrăzni să-și lase azi-mîne copiii neamul pe drumuri!

«Clasele superioare și mijlocii, zice Macaulay, un liberal vestit,

¹⁾ Sumner Maine, *Popular Government*, p. 61.

sînt reprezentanții firești ai neamului omenesc. Interesul lor poate fi contrar, în unele privințe, interesului contemporanilor lor mai săraci; *el este însă identic cu interesul nenumăratelor generațiuni ce au să urmeze*¹⁾.

Dar spre a înțelege asemenea concepție, se cere mai mult decît o aritmetică de voturi; mai mult decît un raționalism semitic, mai mult decît entuziasm pentru un egalitarism utopic: se cere sentiment moral adînc și o puternică voință patriotică, în unire cu înțelepciunea vieții politice. Căci orce sentiment moral, d. p. cel de datorie față de neam și țară, «decade în rațiune directă cu slăbiciunea voinței». Caracterele slabe, «incapabile de încordarea și oboseala deosebită, pe cari le reclamă orice rezistență la o primă impulsione, sînt, pe de asupra, *tocmai* acele cari simt și cele mai puține remușcări»²⁾.

Politica unei țări e ca cîrma unei corăbii pe valurile unui ocean, plin de stînci, brăzdat de vase de corsari, dar cu țarmuri nevăzuți. Se văd însă stele pe cer; se întrevăd idealuri în zare. Credința în cer și în steaua lor, dă tărie celor ce plutesc pe marea cea nemărginită. Le dă tărie și înțelepciune. Căci pe această tainică mare, multe corăbii s'au sfărmat de stînci, și multe au fost luate de pirați; și nu o cunosc, și nu pot cîrmi corabia decît cei cu experiență, cu credință în cer și în steaua lor conducătoare.

Apoi în viața Statelor e o lume de pasageri și o mină de marinari. Vai de corabia acelu Stat care-și încrede cîrma în pasageri improvizați în comandanți și marinari!

De acea cred că toți oamenii politici serioși, toți patrioții de rassă ar trebui să se gîndească la o mai bună conducere a țării *măcar de aci înainte, în viitor*. O țară nu poate fi condusă la întîmplare, ba de o aristocrație de bani, ba de una intelectuală, ba de una demagogică. (Căci și între demagogi există o clasă superioară). Ea nu poate fi condusă bine decît *de o aristocrație de patrioți și oameni politici* secundați de floarea tuturor păturelor sociale, de fii cei mai de seamă ai unui popor, fie ei de pe orice treaptă socială.

Căci omul fruntaș e om menit de fire a merge în fruntea popoului. *Seigneur* vine de la *senior* adică om mai bătrîn, mai înțelept; iar englezescul *Lord* vine de la *Law-ward* adică păzitor al legilor și al moralei.

«Democrația» nu va prea admite nici această idee. Ea preferă să

1) Macaulay, *Miscellaneous Writings and Speeches*, p. 178.

2) M. Guyau, *Éducation et Hérité*. 8-e éd. p. 51.

ajungă din ce în ce mai mult în situația de a fi condusă cînd de o plutocrație cînd de o plebocrație, și una și alta internațională din fire. Să luăm o pildă. Aristocrația Franței a fost opresivă? Azi Franța e guvernată de o aristocrație din ce în ce mai mult a Francilor *fin de siècle*, a banilor, a gazetelor de tiraj, a demagogilor și sicofanților. Conții și Viconții decăzuseră după atîtea secole? Dar Baronii Panamalelor și cavalerii de industrie demagogică, cari au făcut și fac delicia democrației de ieri, și ale celei sociale de azi și mine și sapă toate temelile acelei țări frumoase, le sînt superiori? Ca în Franța așa e pretutindene. Și în România a fost o aristocrație capabilă de idealuri patriotice. Dovadă că ea a făcut, după cum era spiritul vremii, România modernă. Familiile Văcareștilor, Cîmpinenilor, Goleștilor, Ghiculeștilor etc., au fost aristocrate în sensul nobil al cuvîntului. Cele mai multe s'au stins și se sting mereu. Din ele au ieșit liberali convinși și conservatori de seamă. Și cu puține excepțiuni, și astăzi România e guvernată de urmași din asemenea familii fruntașe. Se ridică noi elemente din popor, firește. Bine ar fi ca elementele bune din poporul românesc să nu se piarză. Dar se pierd mereu atît urmașii vechilor boeri cît și elementele culte și patriotice ieșite mai de curînd din popor. Și cine le ia locul? Dar azi deja se vorbește de Fischerești ca de un fel de guvernatori ai Moldovei! Și ce are să fie mai încolo?...

Consulii de astăzi nu mai sînt ce au fost consulii Romei — iar regii de astăzi devin și ei tot mai «democrați». Cei adevărați nu mai poartă titluri supărătoare pentru noi, — ci își zic, în limbaj democratic, «regii petrolului», «regii oțelului», «regii bumbacului», etc. Prin urmare noi dinastii, noi aristocrații, cu toate defectele celor vechi, dar fără calitățile lor!

Americanul Emerson, unul din gînditorii cei mai profunzi, arată că revoluția franceză atrăsese la început tot ce în Europa era liberal, virtute, speranță și poezie. Se credea că prin dărîmarea regalității și a aristocrației, tirănia, inegalitatea și sărăcia se vor sfîrși. Ei bine, nu! Tirănia, inegalitatea, sărăcia au rămas aceleași. Tot ast-fel ne punem credința în democrație; în principiul republican împins pînă la extremitatea practicei în votul universal, în voința majorității. Ju-nele aventurier găsește că relațiile societății, pozițiunea claselor îl înțapă și-l supără, și el se dă cu orice partid răutăcios care atacă ceea-ce este de valoare: *o să afle odată că valoarea nu se poate în-lătura; ea e o distincție în natură*. Nicî întrunirea electorală, nicî gazeta, nicî Parlamentul, nicî plebea, nicî ghilotina, nicî focul, ni-cî toate astea la olaltă nu pot proscie, nu pot exclude sau distruge supe-

rioritatea în persoane. Nu; nici cel mai crincen utilitarian nu poate să se îndoiască de valoarea unei aristocrații dacă se iubește pe sine însuș. Căci fiecare om mărturisește că cel mai înalt bine pe care natura îl oferă este societatea cea mai aleasă»¹⁾.

Adevărul este, că dacă judecăm lucrurile din viață așa cum sînt, în toată dezvoltarea lor istorică și în prezent, nu putem să nu conchidem că libertatea, atît de scumpă fiecărui suflet bărbătesc, e însăș — o aristocrație. Și n'ai de cît să'ți dai seama de tot ce este mare și de preț neperitor în lume ca să te convingi despre aceasta. Natura întregă e supusă aceluiaș principiu aristocratic: desfășurării libere a forțelor adevărate. Și de aceea, și mintea și inima omenească și a popoarelor nu pot trăi, nu pot să se desvolte de cît aliîndu-se cu principiile pe cari le vedem că domină dezvoltarea firească. Acestea nu trebuesc nimicite, ele trebuesc înobilite, *ca să serve* unei civilizații naționale, *nu ca s'o împiedice și s'o prăpădească*. Apoi democrația radicală nu face alt-ceva, după cum am indicat și după cum voiți dovedi.

AUREL C. POPOVICI.

ARCAȘUL

*Trecea pe-un drum de sat arcașul,
Cu cînt pe buze, flori în plete,
Il ascultau din prag neveste
Și-î surîdeau din poartă fete.*

*Dar a privit cu milă una
Spre trupu-î nalt ca bradul verde:
— Voinice, te-or răpune 'n luptă
Și mîndra ta de veci ți-ei pierde! —*

*Ci chinuita'n rîs arcașul,
Pe cînd își joacă murgu 'n roate:
— Hei, dacă mor, oiî pierde una,
Dar de mă 'ntorc, vă am pe toate! —*

I. M. MARINESCU,

¹⁾ Emerson's Works, Londra, Routledge, vol. II «Aristocracy».

AVENTURILE UNUI VOLUM DE POEZII

Regimentul de infanterie No. 2 trebuia să aducă un cadou prințului Carol, cu prilejul împlinirii «celui de al șaptelea an din viața sa». Inițiatorul acestui dar a fost, se înțelege, colonelul. În armată, de altfel, toate inițiativele trebuie să pornească de la superiori. Scurt și cuprinzător!

Vreme de o lună, ofițerii inferiori ai regimentului s'au sfătuit ce cadou ar fi nimerit să facă cu acest prilej. Unul spunea că e foarte nimerit un cal de bronz, reprezentînd pe Ducipal: «simbolul calului pe care va călări Prințul, cînd va cuprinde celelalte țări de peste Carpați și Dunăre». Altul spunea că e mai bine să se cumpere o pană de aur; altul, o femeie de bronz; altul, bustul «gînditor» al prințului; altul... dar cine mai ține minte cîte păreri s'au dat într'o lună! Este drept că ofițerii plănuiau între dinșii, discutaū, propuneaū, admiteaū, respingeaū; dar știaū toți că părerea cea mai bună și, prin urmare, cea care se va executa, va fi, se înțelege, a domnului colonel.

Mai erau vre-o trei săptămîni pînă la ziua cînd prințul împlinea șapte ani. Intr'o Marți, după prînz, pe la ceasurile cincii, colonelul, vînd să discute asupra darului ce trebuie să-l facă, a chemat în cabinetul său pe toți ofițerii regimentului, și fără ca să mai cerceteze propunerile lor, s'a sculat în picioare și începu să vobească:

— «Camarazi de arme, știți, sau dacă nu știți v'aduc eu aminte, că peste trei săptămîni prințul Carol împlinește frumoasa vîrstă de șapte ani complecți. De aceea am hotărît ca regimentul nostru, care s'a purtat întotdeauna brav, deși a fost înființat după războiul de la 1877—78, să fie și de data aceasta în fruntea celorlalte regimente, adică să fie la înălțimea lui. Vă propun deci să vă sfătuiți între dumnevoastră, dar pe urmă să vă asociați la părerea mea, pentru a putea face un cadou iubitului nostru prinț. Și ce cadou să-i facem? Asupra acestui lucru m'am gîndit, și după ce m'am gîndit, am găsit soluția.

«Un soldat de bronz, cu pușca la ochiū, culcat într'un șanț—adăpost No. 2. (Vezi cartea de fortificații a generalului Crăiniceanu);—soldat de bronz, adică simbolul soldatului care are inima de bronz. Cred că vă convine această propunere, — și acum să trecem la partea principală, adică la partea materială. Este drept că putem lua o sumă oarecare din masa de întreținere a regimentului, dar nu e mai puțin adevărat că trebuie să cotizați fiecare cu o sumă potrivită gradului său. De aceea, cu învoirea dumnevoastră, am hotărît ca ofițerii infe-

riori să cotizeze cu cîte zece lei, iar ofițerii superiori cu cîte douăzeci și cincî. Care voiți, puteți plăti și acum.»

Și sfîrșindu-și cuvîntarea, colonelul se așeză din nou la birou, își puse dinainte o coală de hirtie albă, luă condeiul în mînă, deschise puțin gura, privi pe de-asupra ochelarilor pe ofițeri, și-i aștepta să înainteze pe rînd lingă biuroul lui și să depuie cotizațiile. Ofițerii începură să se uite unii la alții și să zîmbească. Nicî unul nu voiă să depuie suma; căci, să vedeți dumneavoastră, tocmai în ziua cea s'a întîmplat că ofițerii.. își uitaseră acasă pungile cu bani.

— A! pricep, zise colonelul; dumneavoastră voiți ca statuia să se plătească din casa regimentului; iar la ziua lefiu, casierul să vă reție de la fiecare cotizația. Bine, fie și așa!»

Și ofițerii porniră din cabinetul colonelului, îndreptîndu-se fiecare, de la poarta regimentului, în spre casele lor.

Unul din acești ofițeri, locotenentul Popescu, după ce-a ajuns acasă se așeză la biuroul său, și căzu pe gînduri.

Și la ce se gîndea oare acest ofițer zdravăn, cu ochii negri, cu mustața neagră, mică, și răsucită ca pana de la coada rățoiului? Iată, își amintește de vremea cînd era prin clasa V și a VI la liceul Codreanu din Bîrlad, vreme în care locotenentul de azi făcea pe atunci poezii și le publica în «*Paloda*». N'a mai scris de mult, un singur vers măcar. Grijele vieții, grijele companiei, grija de a-și purta sabia mai frumos ca să placă cucoanelor sentimentale au distrus din sufletul lui avîntul liric și dragostea pentru închegarea strofelor frumoase. Și se gîndea acum locotenentul Popescu: «oare aș mai putea face o poezie? Iată prilejul: peste trei săptămîni împlinește prințul Carol șapte ani». De ce n'ar scrie oare o poezie cu această ocazie? Și fără a mai sta mult pe gînduri, luă condeiul în mînă.

Cea dintîi strofă bine ritmată și cu rime noi și frumoase îi însenină fața. A! va să zică n'a pierdut simțul ritmului? Nu! Ce bucurie era în sufletul lui!... Și începu iar să scrie. Altă strofă. Bună și asta. O citește încet de două ori. Pe urmă le citește pe amîndouă, cu glas tare. Și-i rîdea ochii și-i creștea inima parcă. Și-i creștea gustul de scris. Iar după două ceasuri, locotenentul Popescu scrisese o poezie de douăsprezece strofe. A pus condeiul jos, s'a lăsat pe spate în fotoliul larg și a început să-și citească poezia cu glas tare. Și tot dădea cu mîna în sus, — adică făcea gesturi. Dar o auzia numai dînsul, — o! asta nu-i de ajuns. Se scoală și pleacă la proprietăreasă, o femeie cam trecută, care făcuse pe vremuri trei clase la școala profesională din acel oraș.

«Cucoană, am să-ți citesc o poezie.

— Citește, domnule locotenent, — de ce să nu citești?»

Și poetul începu să-și citească versurile cu glas din ce în ce mai tare, și-i creștea inima odată cu glasul. Iar când a isprăvit de citit, s'a uitat în ochii cucoanei, și nici nu-î venea a crede, nici nu 'i-a venit bine când și-a văzut proprietăreașa stînd rece și uitîndu-se la diusul, fără să facă măcar un semn de exclamație.

«Ei, ce zici, cucoană, de poezia asta?»

— Ce să zic, domnule, locotenent? — Nu zic nimic».

Da, se înțelege, nu zice nimic! Nu zice nimic pentru că nu se pri-cepe. Cînd s'a întors în odaia lui, s'a trîntit în pat cu fața în sus, a privit vre-o cite-va minute zugrăveala de pe tavan, apoi iar a început să-și citească versurile. Și tot dădea cu mîna în sus, — adică făcea gesturi.

A doua zi, în fața colonelului, locotenentul Popescu avu o mulțămire extraordinară. După ce și-a cetit versurile, colonelul i-a strîns mîna cu putere, l'a felicitat; apoi îi spuse:

— Locotenent Popescu, odată cu soldatul de bronz pe care-l vom da Prințului, îi vom înainta și poezia dumitale.

— Mulțămesc, domnule colonel, sînteți foarte bun, răspunse locotenentul Popescu zîbind, cuprins de bucurie pînă în vîrfurile urechilor.

— Totuși, spuse colonelul, nu știu cum, dar parcă nu-mi vine să-î dau numai o poezie. Nu cum-va ai mai multe? Am putea tipări în grabă un volum și—de! vezi și dumneta, altă impresie face.

— Mai am, domnule colonel, răspunse repede Popescu; dar trebuie să le caut prin sipet.

— Mai ai? Bravo! Du-te și le caută. Intocmește-ți volumul și vino să-l dăm la tipar. Veți merge și dumneata cu mine la București...»

De ce naiba s'a depărtat orașul de cazarină? Nu. Nu s'a depărtat orașul, dar parcă pașii ofițerului s'aū micșorat. Și doar nu i s'aū scurtat picioarele; dar nerăbdarea din sufletul lui de a ajunge acasă e așa de mare, în cît i se pare că orașul s'a mai îndepărtat de cazarină, iar pașii s'aū mai scurtat.

Plin de veselie enormă, asudat, roș la față, locotenentul Popescu își deschise repede sipetul, svîrli în mijlocul casei rufele murdare de de-asupra, și începu să-și scoată hîrtoagele din fund, din fundul sipetului care a ținut ascunsă pînă acum nemurirea poetului. Iea în mînă o carte, se uită la dînsa, o asvirle. Iea alta, idem. Găsește un jurnal, îl întoarce, se uită pe dînsul, parc'ar vrea să-l citească dintr'o privire, îl strînge repede în mînă, îl face cocoloș și-l svîrle în mijlocul casei. Ia o hîrtie scrisă, cercetează repede cu ochii, o asvirle. A! iată «*Paloda*». Nici o poezie de dînsul; o face cocoloș cu mai multă

furie și o asvîrle sub pat. Scoate cărți, jurnale și file, le sucește, le învîrtește, cercetează cu ochii mereu, se apleacă, se ridică, odată, de două ori, de două-zeci de ori, asudă, își desbracă haina. Uf!

Și într'un ceas, conținutul întreg al șipetului era împrăștiat pe toată podeaua odăii. Locotenentul respira cam din greu, dar era mulțămît că și-a găsit vre-o treizeci de poezii, pe care le publicase încă de pe cînd era în clasa V și a VI de liceu.

Luă un caet, se așază la birou, și începu să scrie pe cea dintîi filă poezia care era dedicată prințului Carol; apoi începu să taie cu foarfecele poeziile lui din «Paloda» și le lipea cu gumă-arabică pe filele caetului. A lipit una, două, nouă, le-a lipit pe toate, a umplut tot biroul și mîinile și cămașa de gumă-arabică; dar, în sfîrșit, iată un volum de poezii gata într'un timp așa de scurt. Pe urmă se uită la ceasornic. Două. Pe vremea asta colonelul e acasă. Mai bine se duce la locuința lui, de cît să aștepte pînă la ora patru, la regiment, cînd vine colonelul. Și iată-l pe domnul locotenent Popescu apăsînd pe butonul soneriei electrice de la casa comandantului regimentului. O servitoare îl pofti în salon. După cinci minute veni colonelul, așezîndu-și ochelarii pe nas, zîmbind.

«Ei ce vînt te-a adus, Popescule?

— Volumul, domnule Colonel... L-am isprăvit.

— Așa de degrabă? Bravo, locotenent Popescu!»

Și apoi, voind să facă o glumă:

«Militarul tot militar: cade în lac adînc, înnoată ca să nu se înnece, ajunge la mal, și cînd scapă din baltă iese văcsuit, îmbrăcat în mare țînută, cu pamponul la chipiū, — și c'un^o volum de poezii gata.»

Se așezară pe două scaune, față în față. Colonelul începu să răsfoiască volumul, filă cu filă, nu citea nimic, dar cite-odată zîmbea, și cite-odată devenia serios, ca și cum din răsfoitul filelor putea să judece și să «guste» ceia ce-a scris poetul.

«Foarte bine, Popescule, dar am să-ți atrag atenția asupra unui lucru. După cum văd, tu n'ai dedicat nici o poezie M. S. Regelui.

— Nu, domnule Colonel.

— Hmm! Nu face. Trebuie să dedici și Măriei Sale o poezie; cel puțin așa cred eu.

— Să-i dedic, domnule colonel. Bine. De ce să nu-i dedic?

Dinaintea biroului său, ofițerul își scrie poezia. Nu știu cum, dar parcă există o deosebire: strofele pentru prințul Carol le-a făcut repede; pentru M. S. Regele le face mai greu. De ce? Oare nu cumva bătrînețea regelui are vre-o influență asupra inspirației poetului? Se poate. Dar nu este acesta motivul adevărat. Nu e lucru greu să faci

o poezie; dar să faci două, — nu e lucru ușor. Și locotenentul Popescu trebuie să facă două poezii: una pentru rege și alta pentru regină. Căci, într'adevăr, ce va zice regina când va vedea poezii dedicate numai prințului Carol și regelui? Se poate supăra. Deci foarte bine s'a gândit poetul, când se întorcea de la locuința colonelului, că este drept să închine și reginei o poezie. Și iată dar explicată greutatea inspirației: locotenentul Popescu se gîndește de-odată la două poezii, în avîntul lui liric, cuprins de graba de a-și da volumul la tipar, pentru ca să poată la urma urma urnei dorinți liniștit pe laurii cîștigați militărește, în doi timpî și trei mișcări.

A doua zi, la regiment, locotenentul Popescu povestește colonelului:

«Nu știu dacă am făcut bine, domnule Colonel, dar am compus o poezie și pentru Măria Sa Regina.

— O! da, ai făcut foarte bine. Bună ideie! Dar prințului moștenitor și principesei Maria nu le-ai făcut?

— Nu.

— Hmm! Eu cred c'ar fi bine să dedici și Altețelor Lor cîte una. Volumul ar prezinta mai mult interes. Ce zici?

— Ce să zic, domnule Colonel? Zic: bine! Dar atunci cum rămîn prințul Nicolae și principesele Elisabeta și Mărioara?»

După ce se gîndi puțin, colonelul ridicîndu-și o leacă uneri, răspunse:

«Da, da!... Te-ai gîndit bine. Trebuie să dedici cîte-o poezie fiecăruia... Sînt membrii familiei regale și trebuie să-î cinstești de-opotrivă. Da, da. Trebuie!...»

Pe drum, locotenentul Popescu se întîlni cu locotenentul Vasilescu, camarad de școală și cel mai bun prieten.

«Ei, ce se mai aude cu volumul, Popescule?»

— Nimic. E gata. Mai am doar de făcut cîte-o poezie moștenitorului și moștenitoareii tronului, și prinților mici: Necula, Elisabeta și Mărioara.

— Dar lui dom'general, comandantul garnizoanei, 'i-ai făcut?

— Nu.

— Și nu-'i faci?

— Ba, am să-î fac și lui, răspunse poetul după un moment de gîndire... *Memoriul*, Vasilescule, memoriul mă obligă. Bine că mi-ai adus aminte. Va să zică mai am de făcut șase poezii!... Brrr! Cam mult!»

Se despărțiră. Locotenentul Popescu porni acasă, schimbă cîteva cuvinte cu proprietăreasa incultă, apoi se închise cu cheia în odaia lui. Se vede treaba că poruncise gazdei să spuie că nu e acas, dacă

întreabă cineva de el, — și din această pricină scriitorul acestor rînduri, ne mai putînd să-l urmărească pas cu pas, neputînd să-l vadă și să-i copieze mișcările, a fost nevoit să se așeze pe un scaun lângă ușa poetului, și să aștepte.

Sfîntise soarele. Inserarea cădea liniștită peste cele din urmă lumini ale zilei. Zgomotul tîrgului se micșora. Lămpile începeau treptat treptat să-și arăte lumina prin ferestre.

La ușa poetului stam ca o sentinelă și ascultam tot ce se petrecea în odaie. Noaptea cu liniștea ei adîncă cuprinsese toată întinderea și par'că măturase în altă lume zgomotul orașului. De pe scaunul meu auzeam cum ofta cîte odată din greu poetul. Apoi auzeam zgomot de hîrtie mototolită și asvirlită în mijlocul casei. Auzeam pași împrejurul odăiei. Și cu cît liniștea creștea, cu atît orî-ce zgomot mă lovea în urechi mai tare. Tîrziu de tot, eram s'adorm pe scaun dacă locotenentul Popescu n'ar fi început să citească cu glas tare un calendar: pomenea de Paști, de Crăciun, de Hristos, de Dumnezeu, de icoane și de sfinți. În urmă mi-am zis: de ce să mă pirotesc aici degeaba, dacă nu-l văd ce face? Mai bine plec acasă, și mîne-dimineață, dimineață tare, mă scol și mă duc să-l urmăresc iarăși.

A doua zi, pe la ceasurile șase și jumătate, ofițerul plecă la cazarmă. Era cu ochii paienjeniți, par'că nu dormise toată noaptea; dar un zîmbet silit dovedea că poetul e victorios. Sînt sigur c'a făcut cele șase poezii. Iată-l în fața colonelului:

«Gata, domnule colonel. Ba încă am făcut o poezie și pentru domnul general, comandantul garnizoanei».

Colonelul îi luă volumul din mîină, îl răsfoi cu silă, ca și cum nu era în toate apele lui în dimineața ceia, apoi îl dădu locotenentului și-i spuse cu răceală:

«Păstrează volumul pînă te-oî chema eu.

— Bine! Am onoare să vă salut, domnule colonel.»

Ce însemnează aceasta? De ce e supărat colonelul? Nu vrea să mă tipărească volumul? Unde-î este entuziasmul pentru talentul locotenentului Popescu? Și o durere mare cuprinse sufletul poetului, sufletul omului care muncise o noapte fără răgaz, care fusese nevoit să citească un calendar întreg, și care se trudise atîta pentru a-și putea scoate nemurirea din fundul sîpetului.

E de observat însă, că în împrejurări grele o idee minunată vine și ne luminează miutea. Și se vede treaba c'o idee minunată a țîșnit din creierul locotenentului, cînd și-a dat cu palma peste frunte și cînd s'a gîndit: da, colonelul are dreptate să fie supărat. Colonelul îl scoate din întuneric, colonelul îl sfătuiește să-și scoată volumul, colo-

nelul îi spune să dedice atâtea și atâtea poezii, — și tocmai colonelul să n'aibă o dedicație !... Decî locotenentul Popescu a făcut o greșală mare, o greșală care trebuia îndreptată numai decît.

Și iată pe viitorul autor, în ziua ceia, pe la orele cinci după masă, dinaintea soneriei electrice de la casa colonelului nedreptățit. La început n'a fost poftit în salon.

«Domnule colonel, mi-am luat o îndrăzneală, fără consimțimîntul d-voastră. V'am făcut o poezie, pe care așî dori din toată inima s-o pun în volumul meu. Vă rog foarte mult să nu mă refuzați.»

Colonelul zîmbi cu fața înseninată, apoi îl bătui pe spate și-l pofti în salon. Se așezară pe două scaune, față în față. Locotenentul citi poezia cu glas tare. Apoi fură chemați acolo și nevasta colonelului, pe urmă cele două fete și cei trei băeți, dintre cari unul abia eșise din școala militară. Se mișcase toată casa. Cele două ordonanțe și servitoarea ascultaū la ușă.

Locotenentul Popescu a plecat, mulțămît cum n'a mai fost nici-o dată în viața lui, de-a dreptul la tipografie. Cheltuiala volumului era deocamdată pe sama colonelului. Numai după vînzarea volumului colonelul trebuia să primească banii pe cari i-a cheltuit, iar autorul rămînea cu cîștigul și cu lauri.

Cînd se întorcea de la tipografie, Popescu s'a întîlnit cu maiorul său, comandantul batalionului.

«Bravo! locotenente, ai dedicat la toată lumea cîte-o poezie, numai mie nu. Ce rău ți-am făcut eu ?

— Vaî de mine, domnule maior, nu mi-ați făcut nici un rău. Mă duc acum acasă și numai de cît vă fac și dumnevoastră».

În odaia lui, în pat, cu fața în sus, locotenentul Popescu se gîndește cît e de greu să mergi pe drumul care duce la glorie. Cîtă trudă! Ce dibăcie! Și tocmai cînd era să adoarmă, aude o bătăe în ușă.

«Intră.

— A! domnul căpitan. Pofțiți, vă rog.

— Iartă-mă că te necăjesc. Nu știam că dormi.

— Nu, nu dorm; dar sînt foarte obosit. Am lucrat astă noapte la volumul meu și n'am putut închide măcar un ochi.

— Știu, dragul meu, ai făcut poezii pentru toată lumea, numai pentru căpitanul tău de companie n'ai avut nici o grijă.

— Nu-î drept, domnule căpitan; chiar acuma mă gîndeam că trebuie să fac și pentru dumneata o poezie. E-hei! îmi cunosc eu datoria».

Maî vorbiră o jumătate de ceas. După ce a plecat căpitanul, locotenentul Popescu își chemă ordonanța:

«Ioane!

— Porunciți, don'locutinent.

— Ioane! Tu nu vrei să-ți dedic o poezie?

Și ordonanța se uita timpită la stăpîn și nu știa ce să facă. Dar ca să nu zică «nu» în fața superiorului, răspunse:

«Vrea, don'locutinent.»

AL. GH. DOINARU.

POVESTEA UNEI NOPTI DE IARNĂ¹⁾

LUI C. SANDU-ALDEA.

E-un uruit de roți, un zgomot de uși ce se trîntesc cu pripă...
«Cupeul prințului Sodoma»... și-i o întrecere de glasuri,
S'afirmă domesticitatea împodobită cu lampasuri,
E ceasul cînd domnește verva în a muscalilor echipă.
Se'nvectivează eunucii cercînd să iee rînd la scară,
Se'nalță bicele în aer și e un clinchet de zăbale,
De cai struniți în neastîmpăr; se luminează fețe pale,
Ici-colo fulgeră în treacăt dintr'un inel o piatră rară;
Atras de-o mină 'n întuneric dispăre valul unei trene;
Ca mantii de omăt pe umeri albesc bogatele dantele,
Ca niște flăcări blonde'n umbră s'aprind șuvițele rebele,
Albesc plastroanele și joacă reflexe lucii pe jobene...

Apoi dispăre ca prin farmec această fantasmagorie,
Și cum rămîne singur Teatrul, învăluit în neguri, pare
Un mausoleu de piatră sură păzit de două lampadare,
În care doarme *Arta* noastră căzută'n neurastenie.

Spre Capșa se îndrum'alaiul ca să mănânce ciocolată...
Bat evantaliurile iarăși și toate mesele sunt prinse...
Ce curioase atitudini măi au persoanele distinse!...
Ca la Panopticum, pe geamuri, vre-un trecător la ele cată...

Niciunul nu se simte-acasă, ca prinși de un pictor nedibaciu
Stau țepeni, ca halucinații, cu ochii ficși la vre-o garafă.
Cusute parcă'n ață albă lucesc cărările la ceafă,
Și zîmbetul, și gestul, — totul e calculat și e stîngaci.

Pe unu-l supără manșeta ori dunga dela pantalon.
Pe alta umbra unei pene, orî cine știi ce vag regret...
Știi, e grozav să-ți între'n coaste balenele dela corset
Și să zîmbești ca o martiră...

¹⁾ Din volumul «Caleidoscopul lui A. Mirea», ce se află supt tipar.

O, tu, eternule plastron!
 Fațadă care-acoperi toate, amăgitorule decor,
 Ciți după ce se'ntorc acasă nu plîng cum plînge un actor
 Care-a jucat un rol de rege...

Așa gîndește-un biet poet
 Ce, zgribulit, s'oprește-o clipă ș'apoi își vede iar de cale...
 Ca un discurs contradictoriu, ecoul pasurilor sale
 Trezește ulița pustie și-apoi se stinpe 'ncet-încet...

E plin de desnădejde Cerul ca un volum de Schopenhauer...
 Poetul ca o umbră trece, urmat de umbra lui pe zid,
 Înspre redacția, de unde, în întunericul livid,
 Ca niște faruri blestemate îl cheamă becurile Auer...

Cu pași de somnambul se duce și urcă scara în spirală...
 Cu el odată vîntul intră și geme lung din gang în gang...
 Nu mai miroase ca la Capșa p'aicea a Ylang-Ylang,
 Ci pretutindenea domnește un miros greu de răbuială...

În atelier dorm monștrii încă, visându-și prada viitoare,
 Și numai transmisionul umblă și biziiie ca un bondar...
 Ca un moșneag în agonie motorul horcăe și-arar
 O par'albastră, ca un suflet ce-ar veni să scape și să zboare
 Fosforescentă joacă'n aier...

În fund, noptaticii zețari,
 Minerii ăștia de orașe, ce 'n fruntea omenirii merg,
 Își plimbă miinile grăbite prin casele lui Gutenberg
 Și pe pereți cu ei odată culeg alți robi imaginari...

Poetul-corector s'așează la masă trist, cu ochii grei...
 Desface teancurile 'n grabă și moaie pana 'n călîmară:
 Ca un potop venit deodată în urma arșiței de vară,
 Cad puncte, virguli, exclamații pe sărăcia de idei!

Transcrie iute-o telegramă și-o dă zețarilor avizi,
 Apoi, grăbit, re'ncepe iarăși, căci transmisionu-i sus pe axă...
 Ce-i pasă lui că Ics sau Ygrec n'a învățat de-ajuns sintaxă,
 C' «ai noștri» și cu-«ai lor» se luptă mai crunt ca tragicii Atriz!

El corectează înainte.

Și-acuma monștrii se deșteaptă,
 Tresar de bucurie, par'că, din somn, eternii nesățui;

Motorul își revine 'n fire și ritmic bate pulsul lui...
 Rolesc ciocanele pe formă, și «puitoarea» sus așteaptă.

Coboară foile ușoare, imaculate, albe foi!...
 Le prinde sulul în rotire și altele revin la loc,
 Sclipesc ca o cascadă albă când scapă, val cu val, pe scoc,
 Și ies, pe rând, stigmatizate de-al prozei zilnice noroi...
 Din ele crește-o adiere de vânt răcoritor de munte...
 Și'n fața lor stă melancolic sărmanul corector, și-adună
 În ochi priveliștea aceasta, zicând ironic: «noapte bună»
 Tovarășilor lui de trudă...

Afară-i un potop de puncte,
 De albe virgulă jucăușe și de steluțe rotitoare...
 Fantastic, învățite'n viscol, cad lostopane de ninsoare...
 Un zurgălău voios îl chiamă din depărtare, ca să vie,
 Căci i s'aștern până acasă covoare mândre de hermină...
 Privește împăcat poetul, atras de vesela lumină,
 Și ca o umbră-albastră pierde acum în alba feerie...

A. MIREA.

REVISTA GENERALĂ

«ARTIFICII POLEMICE»

RĂSPUNS D. C. STERE

În sfârșit, d. C. Stere era cît p'aci «să intre în chestie». Dar tot n'a intrat încă. Articolul d-sale ne promite că autorul său va mai aștepta. În acest articol al d-sale iar e vorba de chestii ce n'a fost în discuție de Renan, de doici, de filosofia ghilimelelor și a semnelor de exclamație, de atacuri «furibunde», de «artificii nu voite (!)» și alte argumente «științifice» la care d. Stere ține firește foarte mult, ca toți democrații și socialiștii «științifici», foarte liberali și toleranți pentru sine, dar dogmatici pentru alții.

D. Stere, pentru a doua sau a treia oară, revine asupra lui — *Renan!* D-sa zice: «am relevat și o butadă (*a mea!*) în contra lui Renan, și, în parantesă față de această maltratare a ilustrului istorician (*sic*) al creștinismului și al judaismului, evocam respectul ce-l are pentru Renan un scriitor atît de apreciat de d. Popovici ca Emil Faguet.» Apoi între noi, polemica fusese pe chestia socialismului și a democrației. Întreb pe savantul și «scrupulosul» critic de la Iași: Cînd și unde am maltratât *eu* pe Renan? Cînd și unde am discutat *eu* teoriile lui? Căutînd prin colecția acestei reviste, am găsit în sfârșit crima de care d. procuror al

lui Renan mă învinuia. E vorba adică de o *notiță* de la «Revista Generală» a «Sămănătorului»! Îar în aceea notiță este un *citat*, o *reproducție* dintr'o carte a lui Houston Stewart Chamberlain!... Vedeți cită libertate și toleranță de presă la democrații cei adevărați? Te acuză și-ți fac proces și-ți aruncă vorbe «urbane» pentru că *s'ar putea cumva* să te identifici și tu cu opinia *secundară, neesențială* a unui autor (Chamberlain) pe care-l citezi *în chestia originii lui Christos!* Știu că în politica militantă, oamenii deși preamăresc pe alegători, nu prea sînt ei însuși alegători în chestii și argumente. Dar într'o polemică cu pretenții de seninătate științifică, cum tot dorește (dar nu o făptuește) d. Stere?

Bine este însă că d-sa a lăsat, în fine, la o parte o sumedenie de alte «chestii» de aceeaș natură, ca d. p. «chestia» cu Marx, cu Lassalle, cu Blum, cu Kant, cu «Jidani» asupra cărora sau *nu* exprimasem nici un fel de păreri sau altele decît acele ce-mi atribuia directorul «Vieții Românești». Cit pentru chestia ghilimelelor, să binevoiască a-și reciti articolul d-sale, cu care începuse atacul în contra ideilor mele, articol cu o profusiune de ghilimele, și de exclamație!

Dar, în sfîrșit, d. Stere «intră», cît pe aci, — cum zisei, în chestia democratismului. Și iată cum. Eu vorbisem, la difetite ocazii și *numai în treacăt*, de democrația internațională. În treacăt zic, căci în fond și pe larg voi să discut chestia mai tîrziu în articole speciale. D. Stere răspunde, arătîndu-ne concepția *d-sale* despre democrație, susținînd că *așa trebuie* să se înțeleagă — după anumite manuale de școală! Are și francheța laudabilă de a cere scuze cetitorilor d-sale că a tratat subiectul după «locuri comune din manualele de școală». Pentru dumerirea mea, are bună-voința a adăoga: «trebuie să adaog că anti-democratismul d-lui Aurel C. Popovici izvorăște, în realitate, (!) dintr'o concepție metafizică asupra lumii și a vieții, concepție care merită în sine o discuție mai aprofundată (!). Până acum însă abia o putem întrezări din cite-va pasagii ale articolelor sale. Vom aștepta până ce ea se va lămuri mai bine, și vom reveni».

Orî cît de «diplomatică» ar vrea să fie toată această frază, — îl pot asigura pe d. Stere de un lucru, că metafizică orî nu, concepția mea în orî-ce cas *nu* este nici materialistă, nici ateistă, nici democratistă cosmopolită ca a mai *tuturor* democrațiilor consecuenți din vremile noastre.

Cred deci că d. Stere putea foarte bine să renunțe la locuri comune. Mai ales că adîncimea lor nu întrece cu mult clișeurile zilnice din presa democratică internațională. Ele nu au nici măcar meritul de a fi teorii mai analitice de școală și catedră. Faptul că în constituția «Statului» Niedwalden (!) se zice (la Art. 2), cum citează d. Stere, că «*Constituția* (aceasta) *e pur democratică...*» nu însemnează nimic. Eu i-aș putea dovedi în constituțiile unor State mai de seamă ca Niedwalden—*curate absurdități*. Asta însă *nu* dovedește că «suveranitatea poporului și a rațiunii» — din «Statul» Niedwalden ar fi avînd vr'o importanță, ba ar fi făcînd autoritate în materie fie de teorie, fie de practică democratică!... Că d. Stere

se mulțumește cu suveranitatea poporului «legalminte» *mărginită*, cred și eu. — Mai ales în ziua de azi. — Și de aceea nu mă mir că admite chiar organizația de clase și pe fruntașii firești, fiind foarte mulțumit cu o simplă «delegațiune» din partea poporului suveran! — Tot așa înțeleg perfect că d. Stere, care se cam grăbise cu citarea lui Dicey, ne asigură că: «azi nici nu sînt necesare adunările plenare ale cetățenilor pentru formarea opiniei publice». N'or fi necesare ele pentru d. Stere, se poate. Dar «suveranitatea poporului», care după teoria democratică ea însăși trebuie să dicteze schimbarea legilor, — nu e de loc identică mine, cu d. Stere de azi! Eu și d. Stere vom muri, și acolo, sub glia verde, în recele mormînt, vom fi găsit eternă pace sufletelor noastre. Dar poporul rămîne. Iar dacă d. Stere îl va fi fanatizat cu ideia «suveranității», poporul, mulțimea cea simplistă în înțelegere și incalculabilă în patimile ei și vecinic la discreția orî-cărui *profanum vulgus*, a «canaliei de uliți» — n'are să-l mai întrebe pe d-sa de marginile «legalminte» admise de cei de azi ci va cere și el, și mai ales ea, mulțimea «o democratizare tot mai largă» după teoriile de astăzi ale d. Stere. Poporul, ca massă, nu știe și nu poate pricepe că «suveranitatea» lui, «legalminte» *înlănțuită* azi, trebuie să rămînă mereu în anumite limite. El nu admite această îngrădire avocățească de cît cită vreme nu știe ce adică este faimoasa lui «suveranitate»? Indată ce «educația democratică» îl va fi pătruns, și văcarul satului va fi înțeles și el că-i «suveran» și el în treburile Statului — atunci «suveranitatea poporului» «legalminte» încătușată «se va afirma» teribil! Atunci mulțimea, numărul, nu se va mai ține de această îngrădire. Acest ocean de poște și rîvniri incalculabile are să spele și să dărîme fără contenire, până la totala prăbușire a Statului și a naționalității!

Și aceasta se referă și la Elveția (cu toate subtilitățile *juridice* ale d-lui Stere) ca la or-ce altă țară. Și pe cît e de neintemeiată admirațiunea d-sale pentru «mîndra democrație ateniană», tot așa de puțin e și aceia pentru Elveția. N'are cetitorul de cît să recitească articolele mele polemice cu d. Stere ca să se convingă. Dovadă că d. Stere nu relevă din ele de cît ce-i convine, ocolind toate cele-lalte argumente invocate de mine. Apoi Lloyd este un democrat utopist, ceia ce spusesem dintru început. Situația e cu desăvîrșire alta de cum o prezintă el! Dar eu nu-l citasem decît contra lui Dicey. Apoi ca un *referend* să poată fi aplicat, se cere o inițiativă de 30.000—90.000 de voturi! etc., etc.

Și ast-fel eu rămîn «reacționar» și d-sa rămîne, nu știu bine: socialist, democrat sau liberal? Da, d-le Stere sau liberal! Pentru că există un «sau» hotărîtor. Și va exista cît vor exista suflete omenești pe acest pămînt; va exista cît vor exista *deosebiri* în inimile, în voințele omenești: Aceste deosebiri între noi nu se pot șterge cu buretele democrației, *fără a atenta la libertatea fie-cărui* dintre noi! *Fără a ne sili* la o uniformitate omorîtoare de idei și de voințe! *Fără a ne cufunda într'o barbară «civilizație»* stomacală! *Aici e chestia*, d-le Stere! Nu la «progresul»

ideilor democratice! Pentru gazete populare și discursuri electorale asemenea «argumente» pot fi utile. Acolo ele pot face chiar minuni. Au mai făcut și fac adeseori. Probă că poporul trăiește azi într'o mulțumire perfectă, — și vorbește cu o deosebită evlavie în glas despre «politică», despre politica democratică de pînă acum. Dovadă că un redactor al «Voinței Naționale» a găsit în ele o minunată «Lecțiune» pentru — sine. Cred că o va fi învățat temeinic, mai ales că era ușoară. Doar democrații «adevărați» se însuflețesc grozav, după cum știm, de drepturile lor «civice». Ale altora? Acelea nu există de cît în teorie democratică. Numai «democrații» au dreptul să-și apere ideile, numai ei au dreptul să «lumineze opinia publică», ei au consumat «știință» și numai ei iubesc poporul. Ori-cine cutează a le arăta ce șubredă și periculoasă e temelia «democrației», este cel puțin bănuț de dușman al poporului. Mai lipsesc listele de proscripție. Vor veni și ele. Și vor veni și țepele lui Torquemada, căci democrațiile toate «evoluează», de cînd e lumea, spre absolutism și intoleranță.

De aceea, ca să revin iar la d. Stere, nu mă mir că și d-sa citează pe Aristotel și pe Toma de Aquin (pe acesta însă *fără nici un drept* pentru teoria democratică!) ca să-mi arate, să-mi dovedească mie ceea ce nu numai că nu tăgăduisem nici odată, dar ceea ce spusese eu însuș categoric: că Statul nu-i nimic fără popor! O spusese chiar în cel d'intăiu articol al meu în «Sămănătorul» (No. 12. p. 230): *«Un Stat nu-i nimic fără popor, sau cu un popor nedreptățit, nemulțumit. Dar nici poporul fără Stat nu poate fi. Iar de condus, poporul, mulțimea nu-l știe conduce, nu-l poate conduce. Nu-l conduce de fapt decît o infimă minoritate de oameni, și mai mari și mai mici, după împrejurări. Acesta-i un adevăr nu după constituții anglo-franțuzești, ci după cum cere cea mai bună constituție ce există în lume: constituția firei omenești și a popoarelor»*.

Dar toate acestea și multe altele sînt tocmai chestii pentru cari mă hotărîsem a scrie în această revistă. Și tocmai pentru că eu nu mi-am închipuit nici-odată, că asemenea idei și afaceri de importanță determinantă pentru tot viitorul unei națiuni, — se pot lămuri cu afirmații, încintare și entuziasm, — de aceea d. Stere face foarte bine că înfine s'a hotărît să mai aștepte. Îl încredințez că nu va pierde nimic așteptînd.

De altfel, aștept și eu noua d-sale concepție socială pe care ne-o anunță: socialismul individualist (sau individualismul socialist?!) Deamne, în ziua de azi, cînd «suveranitatea» științei, — care acum bate în retragere pe toată linia de la zidurile cauzelor ultime, pe cari le asediaseră cu așa curaj donchișotesco și atîta siguranță de biruință, — ne pune în vedere că în curînd ne va face pîne din scînduri și unt din cărbuni, toate par cu puțință. Se poate deci ca încurînd nici capra să nu mai mai încarvarza, ci vice-versa, mai știi?

AUREL C. POPOVICI.